

časopis spolku Arnika Arnikum

3/25

Proč svět potřebuje globální
plastovou úmluvu

Stát **nedostatečně podporuje** revitalizace / **Živá poradna**
k Metropolitnímu plánu / **Kontaminovaná hřiště** v Rustavi

Vyberte nejkrásnější stromořadí z 59 nominací v jubilejní anketě Alej roku 2025

Svým hlasem rozhodnete o celkové vítězce
i krajských šampionech do 28. ledna 2026

Podpořte krásu našich stromů
a hlasujte online na alejroku.cz!

Chcete mít novinky z první ruky?

Klikněte na „Sledovat“ a dostávejte aktualizace
maximálně jednou týdně na Váš e-mail.

Zajímá Vás ochrana přírody v ČR?

Přidejte se k půl milionu čtenářů a sledujte nás
pro ověřené ekologické informace.

UŽ Vám nic důležitého neunikne!

Začněte nás sledovat hned teď:

<https://medium.seznam.cz/autor/arnika-2028>

Vážené čtenářky a čtenáři,

Luboš Pavlovič

už tři roky pracuji v Arnice jako tiskový mluvčí, a jak to tak vypadá, chvíli budu dávat dohromady i tenhle časopis jako šéfredaktor. Mým cílem je, aby bylo Arnikum co nejpřesnějším a nejupřímnějším odrazem toho, co se u nás skutečně děje. Aby vám – čtenářům a čtenářkám – nabídlo pohled „pod pokličku“ toho, nad čím přemýšlí vedoucí našich odborných týmů. Poslání environmentálních organizací, jak ho v Arnice chápeme, totiž nespočívá primárně v hlasitém protestu. Naší klíčovou rolí je trpělivá, systematická a často neviditelná práce: sběr dat, odborné analýzy, monitoring. Jsme tu od toho, abychom zkoumali vzorky, pročítali stovky stran právních dokumentů a ukazovali realitu takovou, jaká je – i když ta fakta často nejsou příjemná.

Také toto číslo Arnika je mozaika naší práce v praxi. Je to práce, která má velmi konkrétní i globální rozměr. Podíváte se s námi třeba na dětská hřiště v gruzínském Rustavi. Za pár větami tohoto článku jsou hodiny práce v terénu a náročné laboratorní analýzy, které odhalily obsah

nebezpečných látek v půdě. Stejně systematicky jsme přistoupili ke zmapování nekalých praktik developerů v Praze, abychom pojmenovali vzorce chování, které poškozují veřejný zájem. Ale nejvíc času v tomto čísle strávíte na mezinárodních jednáních v Ženevě, kde se rozhodovalo o podobě globální plastové úmluvy – dokumentu, který ovlivní životy nás všech.

Arnikum nemá být výčet úspěchů. Má být platformou, kde naši odborníci sdílejí své strategické úvahy. Nejen co jsme udělali, ale proč jsme zvolili právě tento postup a jaké systémové změny jsou podle nás potřeba.

A tím se dostávám k tomu nejpodstatnějšímu. Nic z toho, co v tomto čísle čtete – žádná analýza vzorku z Gruzie, žádná právní rešerše k Metropolitnímu plánu, žádná účast na klíčovém jednání v Ženevě – by nebylo možné bez Vás. Vy, naši čtenáři a podporovatelé, jste základem naší práce. Dáváte nám naprostou nezávislost i ekonomickou stabilitu. Děkuji Vám za důvěru a za to, že v tom „jedete“ s námi. ■

Obsah

Poslední čtyři měsíce v Arnice_2 / / 130 expertů: Stát nedostatečně podporuje revitalizace, je třeba změnit zákony i praxi_4 / / Vláda schválila Politiku krajiny, zaměřuje se na vodní režim i ochranu půdy_5 / / Budou developéři řešit průzkum, nebo metody svých kolegů?_5 / / Proč svět potřebuje globální plastovou úmluvu_6 / / Ropný průmysl blokuje globální plastovou úmluvu. Zdraví lidí je až na druhém místě._8 / / Kontaminovaná hřiště v Rustavi: Vláda ignoruje toxické dědictví_10 / / Stromy u silnic: míra kácení roste, výsadbu blokují spory o pozemky i neshody_11 / / Arnika pomohla desítkám Pražanů formulovat připomínky k Metropolitnímu plánu_12

Poslední čtyři měsíce v Arnice

Foto: Michal Hykel

Projekt kanálu D-O-L byl oficiálně vyřazen z klíčové evropské dohody o vodních cestách

Ekologické organizace, včetně Arniky, Hnutí DUHA a České společnosti ornitologické, dosáhly významného úspěchu. Kontroverzní projekt kanálu Dunaj-Odra-Labe byl 2. listopadu 2025 definitivně vyřazen z Evropské dohody o hlavních vnitrozemských vodních cestách, známé jako dohoda AGN. Stalo se tak poté, co pracovní skupina Evropské hospodářské komise OSN (UNECE) přijala návrh České republiky, který předložilo Ministerstvo dopravy. Zařazení do této dohody (kam ČR projekt přidala v roce 2006) signalizuje záměr státu vybudovat vodní cestu mezinárodního významu. Vyřazení z dohody AGN znamená, že projekt ztratil status mezinárodní priority. Tím pádem pro něj bude mnohem obtížnější získat případné financování z fondů Evropské unie. Jde tedy o definitivní konec tohoto záměru, který ohrožoval cenné říční ekosystémy nejen Odry a Labe, ale také Moravy. Tento krok navazuje na rozhodnutí české vlády z roku 2023, která již zrušila územní ochranu pro trasy kanálu. Podle Davida Pítharta z Koalice pro řeky se nyní může pozornost přesunout od regulací k tolik potřebné obnově řek.

Stáhněte si
informační
list z našeho
webu

Popel ze spaloven ve stavebnictví: Cirkulární ekonomika, nebo toxická zátěž

Arnika vydala nový informační list, v němž varuje, že ačkoliv jsou spalovny často prezentovány jako cirkulární řešení, jejich pevné zbytky představují vážné riziko. Tyto zbytky, tvořící až 40 % původní hmotnosti odpadu, totiž obsahují řadu nebezpečných látek, jako jsou těžké kovy, dioxiny nebo "věčné chemikálie" (PFAS).

Informační list vysvětluje, že se při využívání tohoto popela, například ve stavebnictví nebo při stavbě silnic, se mohou tyto látky uvolňovat do půdy, vody a následně kontaminovat potravní řetězec. Arnika upozorňuje, že tyto látky mohou přispívat k rozvoji rakoviny a hormonálních poruch. Organizace proto dlouhodobě volá po zpřísnění limitů pro obsah škodlivin v těchto materiálech, rozšíření sledovaných látek a zavedení transparentního systému, který umožní veřejnou kontrolu jejich využívání.

Vydání tohoto materiálu jen podtrhuje širší aktivity Arniky proti rizikům spalování. Organizace se již 30. září připojila k mezinárodní výzvě 156 organizací z celého světa, které požadují okamžité moratorium na výstavbu nových spaloven, protože podle signatářů ohrožují klimatické cíle EU a poškozují lidské zdraví.

Foto: archiv Arnika

Foto: archiv Arnika

Arnika varuje: Systém sběru textilu je před kolapsem

Nová povinnost obcí sbírat textil, platná od 1. ledna 2025, není finančně krytá a hrozí kolaps celého systému, varuje organizace Arnika. Stát sice obcím nařídil povinnost sběru, ale souběžně nezavedl klíčový finanční mechanismus: rozšířenou odpovědnost výrobce (EPR), tedy poplatky od módních řetězců. V důsledku toho musí veškeré náklady na sběr, třídění a drahou likvidaci odpadu nést sběrné společnosti, které dosud fungovaly na charitativní bázi. Provozovatelé kontejnerů potvrzují, že systém je již nyní přetížen a balancuje na hraně krachu. Problém dramaticky zhoršuje "ultra rychlá móda". Do kontejnerů se valí obrovské množství nekvalitního, nerekyclovatelného textilu, který je v podstatě odpadem už v momentě nákupu. Sběrné firmy měsíčně likvidují na vlastní náklady tuny tohoto odpadu. Arnika upozorňuje, že Ministerstvo životního prostředí mělo EPR zavést souběžně s povinným sběrem. Očekávaný start EPR až v roce 2027 je příliš pozdě a hrozí, že systém do té doby nepřežije.

Nejúspěšnější obce Odpadového Oskara dokazují, že motivační systémy fungují

V září vyhlásila Arnika výsledky soutěže Odpadový Oskar za rok 2024, která oceňuje obce s nejnižší produkcí smíšeného komunálního odpadu. Letošní ročník potvrdil, že klíčem k úspěchu jsou motivační systémy odměňující domácnosti za aktivní třídění a nižší produkci odpadu.

Absolutními vítězi v produkci smíšeného odpadu se staly obce Dalešice (Liberecký kraj) s pouhými 24,8 kg na obyvatele, Chvalšiny (Jihočeský kraj) s 53,99 kg a Fulnek (Moravskoslezský kraj) s 101,9 kg, každá ve své velikostní kategorii.

Jako příklady dobré praxe ocenila Arnika města Dobříš, Letohrad a obec Šubířov. Dobříš klade důraz na prevenci a znovupoužití, například podporou kompostování a facebookové skupiny „Za odvoz“, do které je zapojeno 5 000 členů. Letohrad je lídrem v inovacích, kde pilotně zavedl sběr popela nebo pěnového polystyrenu. Šubířov zase dokázal během čtyř let snížit produkci odpadu o více než 150 kg na osobu, díky zavedení vlastního door-to-door systému. Úspěch slavila i Telč, která díky meziobecní spolupráci a založení vlastní svozové společnosti zavedla efektivní motivační systém.

„Oceněné obce jsou důkazem, že přechod na oběhové hospodářství není vzdálenou vizí, ale reálnou a dosažitelnou metou,“ shrnula Mirka Jopková z Arniky.

Foto: Jakub Šedý

Šubířov dokázal během čtyř let snížit produkci odpadu o více než 150 kg na osobu

Hlasovat v anketě alej roku můžete také zde

Foto: Tereza Benczová

Hlasuj pro svou alej

6. listopadu 2025 odstartovalo další hlasování v oblíbené anketě Alej roku, kterou pořádá Arnika letos už po patnácté. V letošním ročníku lidé nominovali celkem 59 alejí a stromořadí, přičemž zastoupení má všech čtrnáct krajů České republiky. Po dvouletém výpadku se totiž do ankety vrací Karlovarský kraj. Nyní je tedy na hlasujících, aby z tohoto finálového výběru zvolili tu alej, která si podle nich nejvíce zaslouží titul té nejkrásnější.

Hlasování probíhá výhradně online na webových stránkách alejroku.cz. Každý hlasující si může vybrat jednu favoritku, vyplnit krátký formulář a následně musí svůj hlas potvrdit kliknutím na odkaz v potvrzovacím e-mailu, aby byl hlas platný. Výsledky ankety, a jména 14 krajských vítězek i jedné celkové celorepublikové vítězky, budou vyhlášeny 5. února 2026. Jedna z nominovaných alejí navíc získá speciální cenu v podobě výživové kořenové injekce od společnosti Groown, která stromům pomůže lépe odolávat stresu a prodlouží jejich životnost.

130 expertů: Stát nedostatečně podporuje revitalizace, je třeba změnit zákony i praxi

V Litomyšli se ve dnech 23. a 24. října 2025 uskutečnila konference Říční krajina 2025, kterou pořádali nevládní organizace Arnika a Beleco, Jesep s.r.o. a Koalice pro řeky. Její výjimečnost spočívala především v propojení různých světů, které se tématem obnovy řek zabývají. **Text:** Marie Černá **Foto:** Lucie Obstová

Na jednom místě se sešlo 130 odborníků, ať už šlo o akademiky, správce vodních toků, zástupce neziskových organizací, státních institucí (AOPK ČR, Správy NP) či soukromé firmy a projektanty. Tato unikátní směs účastníků se shodla na tom, že obnova vodního režimu krajiny je naprosto klíčovým veřejným zájmem, zejména v kontextu adaptace na klimatickou změnu a pro zachování nepostradatelných ekosystémových služeb.

Paradoxně stát brání realizaci cílů, ke kterým se sám opakovaně zavázal.

Hlavním tématem, které rezonovalo napříč diskuzemi, bylo pojmenování zásadních systémových překážek, které snahám o revitalizaci řek brání. Účastníci konstatovali, že úsilí o obnovu je často mařeno četnými legislativními překážkami, ustálenou praxí a interními směr-

nicemi. Paradoxně tak stát brání realizaci cílů, ke kterým se sám opakovaně zavázal. Klíčovým výstupem konference se proto stalo jednomyslně schválené Memorandum. To bylo následně odesláno datovou schránkou do Senátu, Parlamentu, i na Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství a další klíčové instituce.

Memorandum žádá šest hlavních změn. Zásadní je zjednodušení převodů státního majetku, protože současná praxe výkupů projekty neúměrně prodražuje a zdržuje. Konference také apeluje na změnu přístupu k povodním – aby se přirozené změny koryt mimo obce přestaly vnímat jako „škody“ a naopak se využívaly pro zlepšení biodiverzity a protipovodňové ochrany.

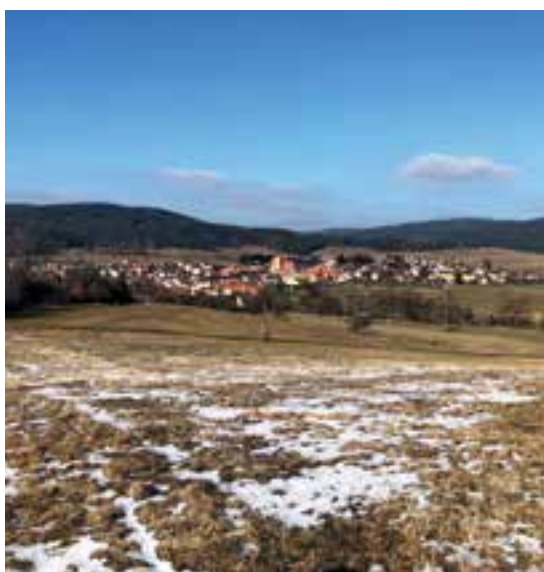
Memorandum dále požaduje finanční motivace pro vlastníky půdy, jejichž nesouhlas je dnes hlavní překážkou, a zkvalitnění schvalovacích procesů ve prospěch komplexních ekologických řešení. Význam konference podtrhla přítomná senátorka Jitka Seitlová, která přislíbila iniciovat k tomuto tématu kulatý stůl na půdě Senátu. ■

Vláda schválila Politiku krajiny, zaměřuje se na vodní režim i ochranu půdy

Vláda České republiky schválila 14. listopadu strategický dokument nazvaný **Politika krajiny**. Jeho hlavním obsahem je stanovení cílů pro adaptaci české krajiny na klimatickou změnu a posílení její odolnosti, především vůči suchu a erozi.

Text: Gita Matlášková **Foto:** archiv Arnika

Dokument se zaměřuje na několik klíčových oblastí: ochranu a obnovu vodního režimu v krajině, zvyšování biodiverzity a definování principů pro posílení takzvané ekologické infrastruktury. Významnou součástí strategie je také snaha o důslednější ochranu zemědělské půdy a omezení záborů nejkvalitnější půdy pro výstavbu.

Na finální podobě dokumentu se v rámci mezirezortních jednání podílela také odborná veřejnost a nevládní organizace, které do procesu vnášely své připomínky. Schválená Politika krajiny je koncepčním a strategickým materiálem, což znamená, že sama o sobě nemá přímou zákonnou závaznost. Její úspěšné převedení do praxe proto bude záviset na následné implementaci a krocích ze strany jednotlivých ministerstev, zejména Ministerstva zemědělství a Ministerstva pro místní rozvoj.

V souvislosti s budoucím naplňováním cílů se objevují otázky, jak rychle a důsledně bude strategie realizována. Kritické hlasy například upozorňují, že původní návrhy na stanovení závazných limitů pro zábor půdy byly v konečné verzi zmírněny. Úspěch strategie se tak bude odvíjet od politické priority, která jí bude v následujících letech přiznána, a především od toho, jak se její cíle promítnou do reálných dotačních programů a stavebních pravidel. ■

Budou developeři řešit průzkum, nebo metody svých kolegů?

Nový průzkum Arniky, který zmapoval 25 nekalých praktik developerů v Praze, je skutečně tristním čtením. Text: Luboš Pavlovič

Zjištění, že přes 90 % dotázaných – včetně politiků, úředníků a architektů – má opakovanou zkušenost s manipulativními vizualizacemi a očerňováním, nebo že přes 70 % zažilo nezákonné povolování či formální projednávání „naoko“, ukazuje na hluboký systémový problém.

Příklady jsou mrazivé: od žalob na stovky milionů korun (Trigema) až po poškození auta a fyzic-

ké napadení (Praha 11). Nejde o excesy, ale o promyšlené strategie. Vzhledem k závažnosti těchto zjištění je nyní klíčové sledovat, jaká bude reakce samotného developerského sektoru. Dá se téměř s jistotou očekávat, že se debata stočí na zpochybňování metodologie. Pravděpodobně uslyšíme, že vzorek 100 respondentů není dostatečně reprezentativní, že otázky byly návodné, nebo že jde jen o pohled „aktivistů“, přestože mezi dotázanými byli i úředníci a architekti.

Tato obranná reakce, pokud přijde, je však tou největší chybou, kterou mohou zástupci developerů udělat. Místo toho, aby se okamžitě a veřejně distancovali od praktik, jako je právní zastrašování (které zažilo přes 50 % dotázaných), nebo fyzické útoky, a zahájili tolik potřebnou sebereflexi, raději zpochybní posla zpráv. Průzkum Arniky nedává návod, jak developery „porazit“, ale dává společnosti nástroj, jak rozpoznat chování, které je často za hranou etiky, a někdy i zákona. Pokud bude první reakcí developerů zpochybnění metodologie namísto zděšení nad obsahem, pouze tím potvrdí, že velká část z nich odmítá vidět, jak hluboce jejich kolegové podkopávají důvěru veřejnosti. ■

Leták s podrobným výzkumem si stáhněte zde:

Proč svět potřebuje globální plastovou úmluvu

Skutečná diplomacie se často neodehrává v luxusních sálech při leštěných projevech. Je to spíše maraton schůzek od sedmi ráno do půlnoci, přerušovaný jen čekáním ve frontě na kávu, která konečně není z automatu.

Text: Luboš Pavlovič **Foto:** IPEN

▲ Plasty jsou narůstající globální nebezpečí.

Příprava na takovou misi pak vypadá následovně: osobní věci zůstanou doma, aby uvolnily místo velkoformátovým plakátům a datům ve formě brožurek a reportů. Cesta vlakem pak vyžaduje několik přestupů se všemi těmi desítkami kilogramů materiálů. A v cíli, třeba v budově OSN, pak musíte bezpečnostní službě vysvětlit, proč s sebou vezete zařízení připomínající pistoli, které je ve skutečnosti XRF analyzátořem pro měření toxických látek ve výrobcích. O co vám jde? Především o předkládání nezpochybnitelných, daty podložených důkazů, že plasty ohrožují nejen planetu, ale přímo nás samotné.

Když tělo mluví jasněji než politici

Toxické látky z plastů nenajdete jen v oceánech nebo na skládkách. Najdete je i v našich

tělech. Potvrdila to nová mezinárodní studie sítě IPEN, na níž se podílely organizace Centrum pro životní prostředí, spravedlnost a rozvoj (CEJAD) v Keni, Ekologické varování a obnova – Thajsko (EARTH) a česká Arnika. To, že jde doslova o jakékoli tělo, prokázala studie až neuvěřitelně přímočaře: pomocí silikonových náramků byla detekována přítomnost desítek nebezpečných látek jak u pracovníků nakládajících s odpady z elektroniky, tak, během ženevských jednání OSN, u delegátů z různých zemí, kteří s tímto odpadem nikdy nepřišli do styku.

Ftaláty, bisfenoly, zpomalovače hoření – toxickému koktejlu z plastů neunikne nikdo. Ani ti, kteří sedí v klimatizovaných konferenčních sálech a rozhodují o budoucnosti planety. Laboratorní analýzy na pražské VŠCHT dokázaly, že problém není abstraktní ani vzdálený. Je tady, teď, v našich tělech. Přesto ani tyto průkazné a osobní důkazy nedokázaly přesvědčit všechny účastníky mezinárodních jednání, aby podpořili ambiciózní omezení produkce plastů. Blokující státy, ovlivněné ropným a chemickým průmyslem, nadále odmítaly přijmout právně závazné cíle.

„Je neuvěřitelně frustrující, když do Ženevy přivezete jasná vědecká data o tom, jak toxické látky z plastů ohrožují zdraví delegátů i nejzranitelnějších pracovníků, a přesto sledujete, jak jsou tato fakta ignorována ve prospěch petrochemické lobby“ stěžovala si Nikola Jelínek z Arniky, která se jednání jako spoluautorka studie účastnila.

Ženeva: kde se měla zrodit naděje

V srpnu 2025 se v Ženevě konalo druhé kolo pátého zasedání Mezinárodního vyjednávacího výboru (INC-5.2) o globální úmluvě o plastech. Mělo to být finální jednání, které přinese historickou dohodu. Svět měl dostat nástroj, jak zastavit přetékající vanu plastového znečištění. Nestalo se. Tři dny před plánovaným koncem nebylo jasné, zda vůbec vznikne nějaká dohoda. A když jednání skončila, výsledek byl zklamáním – žádný závazný text, žádná silná úmluva. Jen další odročení a slib, že se to zkusí ještě jednou.

Hlavní bod sváru zůstal stejný jako na předchozích jednáních: má úmluva řešit samotnou produkci plastů, nebo se pouze snažit lépe nakládat s odpady?

Představte si přetékající vanu. Můžete sebelepe vytírat podlahu, instalovat nejmodernější

čerpadla, najímat armádu klempířů. Ale dokud nezavřete kohoutek, voda bude dál přetékat. Přesně takhle se snažila problematiku vysvětlit koalice ambiciózních států zahrnující většinu zemí Afriky, Latinské Ameriky, Asie a Evropy.

Na druhé straně stála mocná lobby ropných velmocí. Saúdská Arábie, Rusko, Írán, Kuvajt – státy, pro které jsou plasty záchranou v době, kdy svět omezuje spalování fosilních paliv pro energetiku. K nim se nově přidaly i Spojené státy. Jejich postoj byl jasný: úmluva se má zabývat pouze dopady, ne příčinou problému.

Za zavřenými dveřmi mizí transparentnost

Ženevská jednání však přinesla ještě jeden znepokojivý trend: vylučování odborné veřejnosti. Klíčová jednání se stále častěji přesouvala do uzavřených „neformálních“ skupin, kam vědci ani zástupci nevládního sektoru nesměli.

Mezinárodní síť IPEN, která měla v Ženevě šedesát zástupců, proti tomu protestovala otevřeným dopisem. Bylo to paradoxní: o zdraví miliard lidí jednají ti, kdo nejvíc hájí zájmy průmyslu, zatímco hlasy nezávislých vědců a komunit jsou vytlačovány na okraj.

„Bez skutečné transparentnosti a zapojení odborníků hrozí, že výsledná úmluva bude jen prázdným gestem, které nezastaví přetékající vanu plastového znečištění“, varuje Arnika společně s celou sítí IPEN. Možná se někdo ptá, proč nestačí Stockholmská úmluva, která na stejném místě v Ženevě zakázala nebezpečné chlorované parafiny a UV stabilizátory, a proč tolik snažení kvůli nové, „globální“ plastové úmluvě. Nestačí existující nástroje?

Realita je bohužel složitější. Stockholmská úmluva řeší perzistentní organické látky – ale jen jednotlivé látky, jednu po druhé, často s dlouhými výjimkami. A právě ženevské jednání ukázalo, jak je i tato úmluva zranitelná. Pod tlakem leteckého průmyslu smluvní strany bez vědeckého odůvodnění povolily další výjimky pro již zakázaný UV-328, což může vést až k dvouseťnásobnému zvýšení původně dohodnuté produkce.

Ženevská jednání přinesla znepokojivý trend: vylučování odborné veřejnosti.

„Chemické látky spadající pod Stockholmskou úmluvu patří k nejnebezpečnějším látkám na planetě. Pokud vědecké důkazy prokáží jejich nepříjemné riziko, jejich zákaz by neměl být zpochybňován. Povoláním nových výjimek COP ohrožuje integritu úmluvy, oslabuje její vědecké základy a zrazuje své vlastní poslání“, varuje vědecká poradkyně IPEN Dr. Therese Karlsson.

Globální plastová úmluva by měla jít dál. Měla by řešit celý životní cyklus plastů – od těžby ropy, přes výrobu a používání, až po likvidaci. Měla by stanovit závazky ke snižování produkce, regulovat toxické přísady, podporovat cirkulární design a aplikovat princip „znečišťovatel platí“. ■

▲ Klíčová jednání se často děla za dveřmi zavřenými před odborníky.

Ropný průmysl blokuje globální plastovou úmluvu. Zdraví lidí je až na druhém místě.

Jednání o globální plastové úmluvě v Ženevě zkrachovala kvůli obstrukcím států těžících ropu. O tom, proč je regulace plastů tak důležitá a jaké dopady mají plasty na naše zdraví, jsme mluvili s Jindřichem Petrlíkem, programovým vedoucím programu Toxické látky a odpady organizace Arnika, který se jednání zúčastnil.

Text: Luboš Pavlovič

Foto: Ondřej Petrlík

Jaký je současný trend v produkci plastů a jak velká část z nich se doopravdy recykluje?

Trend je bohužel velmi negativní. Celková produkce plastů vzrostla z pouhých dvou milionů tun v roce 1950 na 475 milionů tun v roce 2022 a předpokládá se, že do roku 2060 se toto množství ještě ztrojnásobí. Je to v podstatě i případ ropného průmyslu, protože většina plastů se vyrábí právě z ropy. Co se týče recyklace, nedaří se zpracovat více než 10 % plastového odpadu. Recyklace jako řešení je tedy spíše chiméra, kterou se náš petrochemický průmysl snaží opíjet už řadu let.

V které fázi svého životního cyklu jsou plasty pro lidské zdraví nebezpečné? Je to při výrobě, používání, nebo až při jejich likvidaci?

Dá se říct, že v podstatě ve všech fázích. Od samotné výroby, kde v České republice je hlavním producentem surovin Chemopetrol v Litvínově, přes používání, kdy se z plastů uvolňují přidané látky, až po jejich likvidaci. Například takzvaná chemická recyklace je často jen převlečené spalování, při kterém vznikají emise toxických látek. Plasty negativně ovlivňují zdraví a životní prostředí po celou dobu svého životního cyklu. Uvolňují se z nich látky, které poškozují hormonální systém, takzvané endokrinní disruptory, nebo látky s negativním dopadem na nervovou soustavu.

Na jednání byla prezentovaná také studie, na které spolupracovala z Arniky Nikola Jelínek, která porovnávala zátěž lidí, kteří pracují s plasty, s běžnou populací. K jakým zjištěním dospěla a které látky jsou nejrizikovější?

Studie chtěla potvrdit a kvantifikovat hypotézu, že lidé pracující s plastovými odpady jsou vystaveni látkám v nich obsaženým ve větší míře. V plastech se používá až 16 000 různých sloučenin, z nichž čtvrtina je považována za rizikové. My jsme zkoumali 73 z nich a zjistili jsme, že všichni účastníci studie, tedy i kontrolní skupina pracující v kancelářích, byli vystaveni ftalátům. To jsou látky používané jako změkčovač, které narušují funkci hormonálního systému a mohou způsobovat až dlouhodobé reprodukční problémy. Obecně se potvrdilo, že pracovníci s odpady jsou vystaveni většímu množství a širšímu spektru látek. Závěr je ale takový, že bez ohledu na profesi se dnes plastům a látkám v nich obsaženým nevyhneme.

Arnika dlouhodobě upozorňuje na problém tzv. toxické recyklace. Co si pod tím máme představit a jak se nebezpečné látky, například bromované zpomalovače hoření, dostávají do spotřebního zboží, jako jsou hračky?

Toxická recyklace je situace, kdy se materiály s obsahem toxických látek recyklují a tyto látky se vrací zpět do oběhu ve spotřebním zboží. Je to velký problém obzvláště u plastů z vyřazené elektroniky, které často obsahují bromované zpomalovače hoření (BFR). Tyto látky byly do plastů přidány, aby zpomalily šíření ohně. Když se takové plasty recyklují, například na výrobu černých plastových hraček, BFR se do nich dostanou. Problém je v tom, že BFR a látky, které při jejich výrobě vznikají (např. bromované dioxiny), jsou POPs – perzistentní organické látky. Mají negativní vliv na nervovou soustavu, na funkci štítné žlázy a jsou spojovány s rakovinou a reprodukčními problémy. Recyklace má být cesta k čistší ekonomice, ne ke kontaminaci dětí. Proto usilujeme o mnohem přísnější limity pro tyto látky v odpadech, než jaké dnes EU a mezinárodní úmluvy připouštějí.

Řada nebezpečných látek v plastech je postupně nahrazována jinými. Není právě toto řešením?

Není, protože se často ukáže, že náhradní látka je podobně toxická. Zároveň trvá velmi dlouho, než se i tuto novou látku podaří nějakým způsobem omezit. Je to nekončící cyklus. Správnou cestou není nahrazovat jednu problematickou látku jinou, ale dívat se na ně skupinově a ptát se, zda takové látky vůbec potřebujeme. Je nutné přistoupit k takzvaným skupinovým zákazům, nikoliv řešit jednu látku po druhé.

Co se týče recyklace, nedaří se zpracovat více než 10 % plastového odpadu.

Recyklace jako řešení je tedy spíše chiméra, kterou se nás petrochemický průmysl snaží opíjet už řadu let.

Proč je k řešení tohoto problému potřeba právně závazná globální úmluva? Nestačily by kroky jednotlivých států nebo tlak trhu?

Trh v tomto případě bohužel nefunguje, protože výroba nových, primárních plastů z ropy je mnohem levnější než jejich recyklace. Globální úmluva je nutná i proto, že mnoho rozvojových zemí nemá vlastní dostatečně silnou legislativu a spoléhají právě na mezinárodní dohody. Bez nich by se výroba a používání nebezpečných látek jednoduše přesunuly do zemí s nejslabší regulací. To vidíme například u ftalátů, které jsou v Evropě omezené, ale Čína je vyrábí dál a přidává do výrobků pro globální trh. Proto je nutné přijmout pravidla, která budou platit pro všechny.

Jaká je pozice Evropské unie a České republiky v těchto jednáních?

Evropská unie patří do té pokrokovější části států, které prosazují přísnější a ambicióznější verzi úmluvy. Tedy takovou, která by zahrnovala i omezení samotné produkce plastů a regulovala by nebezpečné látky v celém jejich životním cyklu.

Co konkrétně znamená, že poslední jednání v Ženevě skončilo neúspěchem?

Znamená to, že se finální dohoda oddálila. Velký problém je, že po posledním jednání jsme v podstatě na nule. Státy se nedohodly ani na tom, z jakého textu se bude vycházet při dalším kole vyjednávání. Způsobily to hlavně státy, jejichž ekonomika stojí na těžbě ropy, jako je Saúdská Arábie, a další, které se snaží úmluvu co nejvíce oslabit. Po posledních volbách se k nim bohužel částečně přidaly i Spojené státy, které už nejsou tak nápomocné jako dříve.

Jak mohou nevládní organizace a veřejnost přispět k tomu, aby další kolo jednání dopadlo lépe?

Nevládní organizace se snaží prosadit pokrokovější úmluvu tím, že poukazují na dopady na lidské zdraví, například právě zmíněnou studii. Pracujeme v mezinárodních sítích, jako je IPEN, a snažíme se ovlivňovat postoje jednotlivých vlád. Problém ale je, že státy, které úmluvu nejvíce blokují, jako jsou arabské země nebo Čína, nejsou příliš demokratické a hlas občanské společnosti tam bývá ignorován. Bude tedy velmi záležet i na celkovém geopolitickém vývoji ve světě. ■

Jindřich Petrlík

Programový vedoucí programu Toxické látky a odpady organizace Arnika. Působí také v mezinárodní síti International Pollutants Elimination Network (IPEN), kde Arnika funguje jako ústředí pro středovýchodní Evropu a je lídrem v oblasti perzistentních organických polutantů. Pravidelně se zúčastňuje jednání o globální plastové úmluvě a Stockholmské úmluvě o POPs, kde prosazuje přísnější regulaci toxických látek v plastech a odpadech.

Kontaminovaná hřiště v Rustavi: Vláda ignoruje toxické dědictví

Nový výzkum české organizace Arnika a gruzínské občanské iniciativy Gavigudet odhalil alarmující situaci v gruzínském průmyslovém srdci, městě Rustavi. Studie vytvořená ve spolupráci s VŠCHT a Státním veterinárním ústavem Praha prokázala, že průmyslové dědictví a znečišťování dopadají na nejzranitelnější: děti si hrají na kontaminovaných hřištích a rodiny konzumují potraviny s nebezpečnými látkami.

Text: Martin Skalský **Foto:** Ondřej Petrlík

Zjištění jsou znepokojivá. „Konzumace pouze jednoho místního vejce vystaví obyvatele Rustavi tři až čtyřikrát vyšším hladinám dioxinů, než jaké považuje Evropský úřad pro bezpečnost potravin za bezpečné pro denní spotřebu“, uvedl Jindřich Petrlík, hlavní autor studie. Podle něj data jasně ukazují na přetrvávající toxické dědictví, nedostatečný monitoring a slabou státní kontrolu podniků, a dokonce i na možné pokračující nelegální používání zakázaného pesticidu DDT.

Studie odhalila perzistentní organické polutanty (POPs) a těžké kovy v půdách dětských hřišť, městském prachu, říčních sedimentech, vejcích z volného chovu a rybách z řeky Mtkvari. Nejde o drobné překročení limitů: půda na hřištích obsahovala pozůstatky DDT až tři a půl tisíckrát vyšší, než je běžné pozadí, a také zvýšené hladiny polychlorovaných bifenylů (PCB). Kovy jako kadmium a zinek zde v průměru překročily hygienické normy pro dětská pískoviště. Nebezpečí se přenáší i do potravního řetězce. Vejce z volného chovu překročila limity EU pro dioxiny a polychlorované bifenylly (PCB) až sedminásobně a také ryby z řeky Mtkvari vykazovaly vysoké koncentrace PCB a DDT.

Data jasně ukazují na přetrvávající toxické dědictví.

Prohlédněte si studii „Toxická místa v Rustavi“ na našem webu:

Odborná práce, odhalující skutečné zdravotní hrozby pro tisíce obyvatel, však probíhá ve stále nepřátelštější atmosféře, kterou vytvářejí gruzínské úřady. Vláda prosazuje restriktivní zákon o „zahraničních agentech“ k umlčení kritiků. Prokuratura navíc zmrazila účty sedmi nevládním organizacím pod záminkou „podvracení republiky“, čímž paralyzovala jejich práci.

Vzniká tak paradox: děti v Rustavi jsou denně vystaveny nebezpečným látkám na hřištích, ale vláda místo řešení toxického dědictví pronásleduje ty, kdo na problém upozorňují. Arnika doporučuje sanaci hřišť, zastavení používání nelegálních pesticidů a mezinárodní podporu místních komunit. ■

Stromy u silnic: míra kácení roste, výsadbu blokují spory o pozemky i neshody

Nejnovější statistiky organizace Arnika o kácení u krajských silnic jsou skutečně alarmujícím čtením. Data za rok 2024 ukazují pokračující úbytek stromů. Padlo celkem 22 898 stromů, což je o citelných 1 408 více než v předchozím roce 2023.

Text: Marcela Klemensová **Foto:** archiv Arnika

In roce 2024 jsou vidět obrovské regionální rozdíly. Zatímco Ústecký, Středočeský a Olomoucký kraj lze pochválit za to, že dokázaly kácení kompenzovat alespoň poměrem jedna ku jedné, tragédie dlouhodobě pokračuje v Královéhradeckém kraji. Tamní správa silnic vykazala naprosto katastrofální poměr téměř devíti pokácených stromů na pouhé dva vysazené. Data také potvrzují, že i když se sází, často to není tam, kde se kácí. V roce 2024 bylo 11,4 % stromů vysázeno zcela jinde, než kde byla původní alej vykácena.

Ještě smutnější je však pohled na dlouhodobou bilanci. Od října 2003 do konce loňského roku zmizelo z okolí krajských silnic minimálně 370 885 stromů. Za stejné období přitom silničáři evidují výsadbu pouhých 225 574 stromů. Jednoduchá matematika je neúprosná: každé tři stromy, které padly, jsme dokázali nahradit sotva dvěma novými.

Chaos v datech a chybějící monitoring

Problém je navíc zřejmě mnohem hlubší, než tato už tak špatná čísla naznačují. Arnika ve své zprávě poukazuje na naprostý chaos v evidenci. Neexistuje žádný celostátní souhrnný přehled; data se musí složitě získávat od jednotlivých krajských správ silnic. Metodika je nejednotná a údaje jsou neúplné. Co je v dnešní době nejvíce zarážející: nikdo systematicky nesleduje, kolik z těch 225 tisíc vysazených sazenic vůbec přežilo. Většina krajů totiž nevede žádnou databázi dřevin ve své správě a neeviduje systematicky péči o ně. Přitom podle odborníků bez odpovídající a důsledné následné péče uhynie i více než 60 % mladých stromků dříve, než mohou krajíně poskytovat své nenahraditelné funkce.

A proč se nedaří aleje obnovovat? Bariéry jsou léta stejné: nevyřešené vlastnické vztahy k pozemkům u silnic, argumenty o nedostatku peněz na údržbu nebo o údajných škodách zemědělců. Zpráva Arniky ukazuje, že ani nedávné legislativní změny v praxi nefungují. Novela zákona o pozemních komunikacích sice umožňuje sázet stromy blíže hranici sousedního pozemku, ale v praxi vlastníci často hrozbami soudních sporů

výsadby blokují nebo dokonce požadují odstranění již vysazených stromků. Stejně tak selhávají národní strategické dokumenty. Klíčové úkoly z Národního akčního plánu adaptace na změnu klimatu se neplní kvůli neshodám mezi ministerstvy. Zásadní mechanismus, tedy ekonomické nástroje pro výkupy pozemků, tak kvůli této neshodě zůstává zablokovaný.

V následujícím období se v Arnice proto zaměříme na připomínkování strategických dokumentů a práci v odborných skupinách pro zlepšení právního prostředí na ochranu stromů. Další oblastí našich aktivit bude pokračující osvěta a zvyšování znalostí státní správy a veřejnosti o způsobech aplikace již existujících nástrojů přímo tam, kde stromy potřebujeme – podél cest v krajíně. ■

Arnika pomohla desítkám Pražanů formulovat připomínky k Metropolitnímu plánu

Text a foto: Valentýna Heřmánek

V rámci setkání, nazvaném „Živá poradna k Metropolitnímu plánu“, ukázala občanům, jak efektivně číst tento složitý dokument, kde vyhledávat relevantní informace a jak následně účinně formulovat a uplatnit své připomínky k plánu, který ovlivní jejich okolí na desetiletí dopředu.

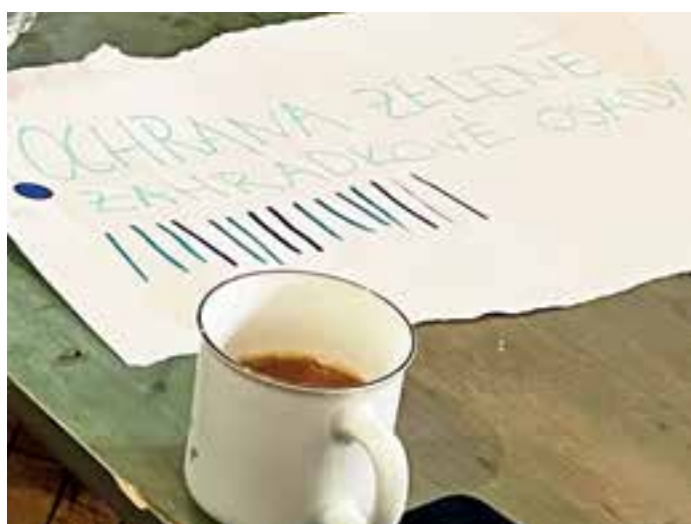
Současně s poskytováním této přímé pomoci veřejnosti, Arnika důrazně vyzvala vedení Prahy a Institut plánování a rozvoje (IPR) k prodloužení lhůty pro připomínkování upraveného návrhu.

Arnika kritizovala současnou lhůtu, stanovenou od 20. října do 3. prosince, jako naprosto

nedostatečnou pro tak zásadní a dvanáct let připravovaný dokument. Organizace upozornila, že tato lhůta jen mírně přesahovala zákonné minimum, což znemožňuje nejen veřejnosti, ale i zkušeným urbanistům, důkladné prostudování a kvalifikované vyjádření.

Organizace proto zaslala otevřený dopis, ve kterém požaduje prodloužení lhůty minimálně na tři měsíce, ideálně na půl roku, aby se Pražané mohli s plánem reálně seznámit a aby projednání nebylo jen formální. Mimo to Arnika apelovala také na IPR, aby rozšířil participační aktivity, jako jsou lokální prezentace a diskuse v městských částech. ■

Káva sladká jako cukrátko!

✦ Jsme Candycane coffee – pražírna výběrové kávy založená v Praze v roce 2017.

Naší kávu pražíme tak, abychom podtrhli její přirozeně sladkou chuť a zároveň zachovali jemné chuťové rozdíly odpovídající jednotlivým oblastem původu.

Zkrátka Vám nabízíme kávu tak, jak chutná nám v Candycane coffee. S radostí se podělíme.

Objednejte si kávu z našeho eshopu.

Ondřej, Jarda, Honza, Adam a Zdeněk

Máte zájem si kávu objednat do své domácnosti nebo si u nás zařídit velkoobchodní účet pro Vaši kavárnu? Vy řeknete: "Kávu?" My řekneme: "Bez problému!"

Založte si u nás velkoobchodní účet.

Bezobalový obchod Bout

- trvanlivé potraviny
- bio mléčné produkty
- veganské produkty
- eko drogerie a kosmetika
- dárkové zboží a doplňky
- velký výběr
- dostupné ceny
- společně šetrně k přírodě
- vlastní obal není nutný

Nitranská 918/14, Praha 3, www.bout.cz

Bout – Bez obalu u Terky

